

TEXTOS HOMILÈTICS I DEVOTS
DEL LLIBRE VERMELL DE MONTSERRAT

Dels antics manuscrits montserratins que ens han pervingut, el *Llibre vermell*¹ és el més conegut y el que compta també amb una bibliografia més copiosa. Tot i que hagi estat principalment sota l'aspecte musical i literari que hom n'ha escatit i valorat el contingut², el seu interès des del punt de vista històric i religiós no resulta pas menys remarcable. Miscel·lània de tipus devocional, per l'estil de les que sorgiren també entorn d'altres célebres santuaris medievals, la tria dels diversos elements que la componen ha estat presidida evidentment per un criteri d'utilitat pràctica d'acord amb les necessitats i circumstàncies locals. Malgrat la gran varietat dels materials en ell aplegats i la sumptuosa presentació exterior, el *Llibre vermell* no s'ha concebut pas com un recull erudit ni aspirava tampoc a ésser un manuscrit purament de luxe. Destinat als predicadors que tenien encomanada la cura y adoctrinament dels pelegrins que venien a visitar Madona Bruna, la seva finalitat primordial devia consistir a facilitar-los un manual d'exercicis piadosos i de temes homilètics per a l'exercici de llur ministeri. No és estrany, doncs, que el nostre còdex ens ofereixi una collecció tan rica — malgrat les greus mutilacions sofertes — de textos didàctics i devots, els quals posseeixen un interès cabdal per a la història dels romiatges i de la pietat popular montserratina durant l'Edat Mitjana. Només un tast en podem donar aquí en espera que algun dia sigui possible publicar-los íntegrament i fer-ne un estudi de conjunt.

¹ Descrit minuciosament pel P. A. M.ª ALBAREDA, *Manuscrits de la biblioteca de Montserrat*, a «Analecta Montserratensia» 1 (1918) 3-9. Cf. vol. 3 (1919) 164-173. Per les fonts emprades en la seva redacció vegeu encara el meu treball, *Els manuscrits de l'antiga biblioteca del Monestir de Montserrat*, ib., 8 (1954-55) 342-348.

² G. SUÑOL, *Els cants dels romeus (segle XIVe)*, a «Analecta Montserratensia» 1 (1914) 100-192; Ll. MILLET, «Rev. musical catalana» 16 (1919) 18 ss.; O.

* * *

Quan a les darreries del segle XIV es redactava a l'Scriptorium del Monestir la primera part del *Llibre vermell* — a la qual pertanyen tots els textos que citem o reproduïm a continuació —, Montserrat feia temps que havia esdevingut un important centre d'atracció religiosa freqüentat, si hem de donar fe a la documentació coetània, per ingents multituds de fidels. Per bé que no hi mancaven els romeus provinents d'altres països, eren, amb tot, els territoris compresos dins els límits de l'antiga Corona d'Aragó els que fornien el major contingent de visitants del Santuari. Així consta que ja des d'aquests temps diverses comarques i viles catalanes practicaven el lloable costum de peregrinar cada any col·lectivament a Montserrat, i el nombre dels qui hi venien individualment o a colles devia ésser així mateix força crescut.

L'extraordinària afluença de devots de Madona Bruna creava al Monestir el deure moral d'assistir-los i subvenir, en la mesura de les seves possibilitats, a llurs menesters materials i sobretot espirituals. Que els monjos i preveres montserratins no descuroaven pas aquesta noble incumbència, que la seva condició de custodis del Santuari els assignava, en són una prova els models de sermons predicables a Montserrat, que sota l'epígraf *breviis exhortatio ad sermocinandum* ens ha transmès el *Llibre vermell* (ff. 117 r-80 r). El sermonari comprèn dues parts, redactades

URSPRUNG, *Spanische-katalanische Liedkunst des 14 Jahrhunderts*, a «Ztschr. für Musikwissenschaft» 4 (1921-22) 136 ss.; F. LUDWIG, *Die Quellen des Motteten altesten Stils* a «Archiv für Musikwissenschaft» 5 (1923) 274, n.º 191; H. ANGLÈS, *El còdex de las Huelgas I* (Barcelona 1931), pp. 23, 46, 54, 72, 94; *La música a Catalunya fins al segle XIII* (Barcelona 1931), pp. 67, 265, 343, 408; JOSÉ SUBIRÀ, *Historia de la Música I* (Barcelona 1947), p. 349; H. SPANKE, *Tanzmusik in der Kirche des Mittelalters*, a «Neuphilologischer Mitteilungen» 31 (1930) 143 ss.; C. SELMER, *A Catalan Death Dance of the Fourteenth Century*, a «Classical Bulletin» 20 (1943) 22-23; J. MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, a «Anuari de l'Institut d'Estudis catalans» 5 (1914) 234-5; *La cançó provençal en la Literatura catalana*, a «Miscel·lània Prat de la Riba» (Barcelona 1932), pp. 44, 258, 262; A. PAGÈS, *La «dansa» provençale et les «goigs» en Catalogne*, a «Miscel·lània A. Rubió i Lluch» I (Barcelona 1936) 209-13; A. SERRA I BALDÓ, *Els «goigs de la Verge Maria» en l'antiga poesia catalana*, ib., III, p. 371; V. SERRA I BOLDÚ, *El llibre d'or del Rosari a Catalunya* (Barcelona 1925), p. 169; F. BALDELLÓ, *Cançoner popular religiós de Catalunya* (Barcelona 1932), pp. 17-19; F. AMADES, *Els goigs* (Barcelona 1939), pp. 11-12; A. MUNDÓ, *Sobre l'origen romà de l'Antifona «O virgo splendens» del Llibre vermell* a «Analecta Montserratensia» 8 (1954-55) 488-92.

una en llatí i l'altra en llengua vulgar. Encara que en l'original apareguin estretament unides, ens n'ocuparem per separat, tenint en compte les seves característiques distintes.

El fragment català³ resulta un veritable model de sermó popular. El tema central, precedit d'un petit exordi i seguit d'un breu epíleg, el constitueix l'anunci dels miracles de Nostra Dona de Montserrat, «segons que ja és acostumat en lo dit loch».

El predicador comença per exhortar els romeus que l'escolten a obrir els seus cors a la joia, a l'agraïment i a la confiança. Ha d'ésser per a tots un motiu d'alegria i de consol el que la Verge els hagi concedit poder visitar la seva santa Casa, dignant-se acceptar els presents, temporals i espirituals, que li ofrenen en reconeixement dels favors que d'Ella han rebut o com a penyora dels que esperen obtenir en l'esdevenidor. Car és cosa ben pública i manifesta com nostre Senyor Jesucrist, per honor i reverència a la seva preciosa Mare, ha dotat i enriquit la seva església de Montserrat de plenitud de gràcies i benediccions, les quals de continu assoleixen els que la visiten o s'hi encomanen. En recerca d'elles acudeixen incessantment al Santuari pelegrins vinguts de totes bandes, malgrat estigui aquest posat en lloc tan solitari i encimbellat i siguin les vies d'accés tan aspres i perilloses. És més, alguns d'ells, no contents amb les incomoditats ordinàries de la ruta, s'imposen encara voluntàriament altres mortificacions d'escreix, com és ara pujar la muntanya a peu descalç, a genollons o portant a coll feixucs ex-vots.

| Honrats senyors e dones: gran consolatió e gran alegria | [f. 78 r
devem toyt haver, con la humil verge Mare del Fill de Déu plena de tota gràtia et benedictió madona Sancta Maria, advocada dels peccadors, regina dels àngels e de tota la cort celestial, vos ha dat loch et avinentea de venir en aquesta devota sua cambre de Muntsserrat, e de visitar devotament aquella per fer-lli offeretes et oblations spirituals e temporals. Spirituals, ço és orations e devotes pregàries e plors e làcrimes. Temporales, ço són les presentaylles, joyes e serveys que li

³ Publicat a «Analecta Montserratensia» 1 (1918) 213-217. El sistema de transcripció emprat dificulta, però, no poc la lectura i l'intel·ligència del text, que ha estat darrerament reproduït també, aquesta vegada amb la grafia modernitzada, en el *Llibre de la Mare de Déu de Montserrat* (Barcelona 1950), pp. 209-14. En la present edició ens atenem fidelment a l'original, regularitzant només l'ús de les majúscules, el de *u* i *v*, i el de *i* i *j*, els signes de puntuació, l'apòstrof i el guionet en les formes d'elisions o d'aglutinació pròpies del català medieval. Per dificultat d'impremta, no usem el punt volat.

avets apportates. E açò per rahó dels miracles e gràcies que'n havets optengudes o'n desigats optenir e aconseguir.

Sabets, honrats senyors e dones, com és manifest e públich per tot lo món entre los cristians, en qual manera nostre senyor Déus Jesu Crist per reverència e amor de la sua preciosa Mare humil Verge Maria, ha insignida, dotada et nobleïda aquesta cambre devota de Montserrat de plenitud de gràties et benedicions et de miracles innumerables, meraveylozes e manifestes et sobre tot cors natural. Los quales tot die optenen e aconseguxen tots aquells et aquelles qui devotament e ab ferma fe hic recorren e s'ich agiten.

Los vostres uylls poden veure e contemplar com aquesta devota cambre de Madona Sancta Maria és situada e posada en loch fort | desert e fort alt e ha les intrades fort aspres e perylloses | [f. 78 v d'on cové que los palagrins qui ych vénen ne passan affanys, perylls e trebaylls e gran afflictió, e en special molts e moltes qui vénen descalçes e alguns de jonoyllons ab llurs presentaylles al coll, axí com són ciris e brandons e draps e mortaylles. Veurets-n'ich venir axí matex alguns ab los dogals al coll qui eren sentenciats a penjar e a sser enforcats e reclaman la Verge María de Muntsserrat qui són estats miraculosament desliurats. Axí matex hic vénen soviny molts de diverses partides, los quals són estats catius en poder de sarraïns e reclaman-se devotament a aquesta beneyta cambrà de Madona Sancta Maria són estats miraculosament deliurats de la dita captivitat, e vénen açí ab llurs presons de ferres, de mayoteres e de cadenes offerin-llas açí a Madona Sancta Maria e reten-lli gràcies e pagan-lli les profertes que li havien fetes.

No són pas únicament les incessants anades i vingudes dels fidels ni llurs corprenedores menes de penitències que testifiquen les meravelles inefables de Madona Bruna, les nombroses presentalles que cobreixen els murs del temple i pengen arraïmades de les voltes dels claustres adjacents proclamen així mateix amb no menor eloquència la fertilitat inexaurible de les seves gràcies. Els pelegrins són invitats a contemplar detingudament aquesta imponent collecció d'ex-vots, i a recórrer també els altars de l'església i les diverses estances de la sagristia per admirar-hi les riques ofrenes que la gratitud dels afavorits ha acumulat en el seu Santuari.

Concluin en breus paraules la gràcia et benedició d'aquesta devota cambre de la humil e piadosa verge Madona Sancta Maria, certifich-vos que lengües de hòmens ne fembres no són bastants a recomptar ne dir los miracles e gràties qui ací's demostren contínuament. Emperò si volets mirar l'altar e la sacristia e les parts d'aquesta devota cambre

de Madona Sancta Maria, veurets en aquells testimoni e memòria de totes aquestes coses, car açí ha molts reliquiaris d'aur e d'argent, molts càliçs e molts palis et molts richs draps e vestiments e altres richs ornamentals, moltes lantes d'argent e altres coses riques e devotes, les quals són estats dades e offeretes açí a Madona Sancta Maria per diverses persones devotes qui açí's s'eren votats e agitats.

Podets enquare més avant guardar e mirar açí moltes croçes e bastons de hòmens contrets et despodarats qui són estats garits e sanats. Molts sudaris e caxes de morts de aquells qui són estats resuscitats. Molts ymàgens de cera de aquells qui de nafres e de malaties greus e forts e de presons són estats deliurats. Molts cadenes e collars, maneres e gryllons e altres presons de ferra de diverses persones qui de captivitat e greus presons e càrcers miraculosament són estats deliurats. Moltes cuas de cabeylls de dones, les quals havien haudes grans malalties o qui havien concientia de molts affeytaments que's havien fets en lur cara e cap per tal que plaguessen als hòmens del món e nostre Senyor Déus punia-les per qualque estranya malaltia o altre flagell perquè's convertessen e's panedissen del peccat en què estaven.

Després d'aquesta exhibició plàstica i suggestiva de les proves, l'orador fa desfilar davant els ulls del seu auditori la llarga sèrie de gràcies i miracles que la Verge montserratina obra a favor de tots els que l'invoquen o a Ella recorren en llurs destrets. No hi ha cap dolor físic, ni cap malastrugança còsmica, ni cap mal moral, per als que aquesta divina i totpoderosa Metgessa no posseeixi un remei adequat i eficaç. Tot infortuni i humana sofrença troben en Ella auxili i confort.

Donchs, honrats senyors e dones, en gran devotió devem tots haver aquesta preciosa cambre de Madona Sancta Maria. Car sapiats que nos trobam que aquells qui són perduts e dampnats e's reclamen [a] aquesta devota cambre la gloriosa regina Mare de Déu Madona Sancta Maria, advocada dels peccadors, los recapta gràtia ab lo seu fill, e'ls aporta a salvatió de ànima e de cors, e'ls deliura de poder e captivitat del diable e de les penes d'infern. Aquells qui són morts, aquesta preciosa regina, qui és vera medicina e vera salut, los torna de mort a vida. Aquells [qui] són sentenciats a penjar o a sser escapçats, aquesta preciosa Mare de pietat e de misericòrdia los restare de ten cruel mort e'ls porta a estament e fi de bon cristian. A aquells qui són presos e encarcerats en poder de sarraïns o de mals cristians, aquesta Verge gloriosa que's vera lum de justícia et de agoltat los solta les cadenes e presons, e'ls trau d'equells càrcers e presons, e'ls aporta a port de salvatió e entre llurs amichs. A aquells qui són en

perylls de mar o de nagar, aquesta Verge beneyta advocada nostre que és stella de mar e gayta et via e guiamet de tots cells qui per mar ne per terra van, los aporta a port de salut, e'ls dóna ajuda e confort. A aquells qui són en grans bataylles, aquesta qui és regina de victòria et batayllera contra lo diable per nosaltres peccadors los deliure d'aquells perylls et les dóna victòria. A aquells qui són en grans affers e grans bandos, en grans pleyts e qüestions, aquesta preciosa Madona Sancta Maria Verge los és valadora e advocata e'ls deliura d'aquestes trebaylls. A aquells qui són endiablats o aumbrats, aquesta beneyta e beneuyrada Mare de Jesu Crist los trau los diables dels cossos, e'ls sana e'ls garex. A aquells qui són contrets ne affollats o endolorits o despodrerats, aquesta ten preciosa metgessa ab la sua beneyta virtut los endreça e los garex. A aquells qui han perdut lo parllar o lo hoyr o la vista, aquesta regina imperial los ret lo parlar e el oyr e la vista, per la sua gran virtut. A aquells qui són passats en longa malaltia o febres o per granollers o per puagra o gota o per qualsevuylla altre mal o accident, o són nafrats o qualsque mal incurables e són desamparats per metges, aquesta preciosa metgessa per la sua gran virtut los sana, e'ls cura sens unguents e sens negunes altres medicines, sinó ten solament ab la sua preciosa virtut que ha posada en aquesta sua preciosa et devota cambra. A aquells qui són en desgrat de lurs senyors o altres persones, o marit qui és en hoy de se muyller, o la muyller ab lo marit, aquesta Verge mare de pau e de consolatió los torna en pau e en bona amistat e gràtia. A aquells qui són ferits de lamp si's reclamen [a] aquesta devota cambra encontinent deliura's. A aquells qui [a] aquesta devota cambra recomanen lurs infants e lurs riqueses e bens temporals e los esplets que hauran sembrats, o lurs bestiaris, aquesta piadosa e feel gardadora et advocada nostre los ten en se garda e'ls ho conserva. A aquells qui de llur muylles | no poden haver infants reclamans-se [a] aquesta | [f. 79 v devota cambra, ella Verge Mare de Déu los recapte gràcia que'lls dóna fills e filles ab gran consolatió. A aquells qui són tristes e desconsolats per qualsevuylla rahó, aquesta mare de consolatió los consola e'ls dóna l'alegria.

L'homilia es clou amb la narració d'uns quants exemples de miracles marians esdevinguts a Montserrat o en altres indrets — segurament manllevats als tres reculls que encapçalen el mateix *Llibre vermell*⁴ — i unes exhortacions finals a honorar Ma-

⁴ *Liber miraculorum S. Mariae de Montserrat* (f. 1-8 v) de la numeració moderna. Manquen les seixanta primeres narracions corresponents als deu folis inicials del manuscrit, que han desaparegut. L'últim miracle de la sèrie està datat l'any 1336. *Liber miraculorum que ipsa V. Maria operatur per universum mundum* (f. 9 r-16 r). Segueixen a continuació (f. 16 v-21 r) altres vint-i-un miracles de Nostra Dona de Montserrat dels anys 1396-1397.

dona Santa Maria amb la visita anyal al seu Santuari; a comportar-se dignament durant el romiatge; a penedir-se dels pecats comesos i a confessar-se'n; a menar, retornats a les seves llars, una vida cristiana exemplar maldant per imitar les virtuts dels sants, llurs models i intercessors, i sobretot d'Aquella que en la seva prodigiosa muntanya se'ls havia mostrat com a *estel refulgent i mare de clemència*⁵.

O donchs, honrats senyors e dones, quals són aquells e aquelles qui fer-ho pusquen qui no degen visitar almenys una vegada en l'any aquesta devota cambre de Madona sancta e demanar-lli ab ferma fe aquelles gràties que volrà e fer-lli gràties d'aquelles que rehabudes haurà? Qui és aquel ne aquella qui y[ch] dege plànyer trebayll de se persona ne messió? Et qui és aquell ne aquella qui no ych dege venir ab gran devoció e confessat e penident de sos peccats e honestament perseverar e conversar, vinent e estant e tornant, per tal que miylls pusquen optenir ço que demanen et puguen guoanyar los grans perdons et indulgènties que açí són? E quals seran aquells si volen optenir les gràties que demanen e guoanyar los perdons, qui vinent, açí estan ne tornan en lurs cases degen cercar ne usar de pleers corporals, ne dar sobrefluïtat a se gula, ne delectar-se son cors, sinó escassament, aytant com necessitat los ne estrenya? E qui's deu pensar que Madona Sancta Maria et tots los sancts e les sanctes de paradís, qui tots són pregadors e intercessors per nosaltres peccadors, los tots han viscut en aquesta present vida en grans abstinèntias e pobretats, que vuyllan de nosaltres que les resemblem en ço que puscam en totes virtuts, ne si optenir volem ço da què'ls pregam.

Are, honrats senyors et dones, recomptar-vos he dos o tres miracles et fer-vos he fi.

El text llatí, a diferència del català, no és ni seguit ni homogeni; té més aviat les aparences d'un repertori de matèries o temes diversos, que en general es limita a insinuar, tot deixant el seu ulterior desenrotllament a la iniciativa del predicador que devia servir-se'n.

S'ocupa en primer lloc de les disposicions interiors i del capteniment extern dels pelegrins, als quals s'ha d'amonestar a complir llur romiatge devotament y amb cor contrit; a abstenir-se durant el camí de cançons frívols, de dances deshonestes, de

⁵ Són els títols amb què la saludaven els pelegrins en un dels seus cants (f. 22 v-23 r): «Stella splendens in monte, ut solis radium | Miraculis serrato, exaudi populum... Mentem nostram mundantes, oremus devote | Virginem gloriosam, matrem clementie».

converses malicioses, de baralles i de qualsevol excés en el menjar o en el beure; a suportar pacientment encara, amb esperit de penitència, tots els perills, fatigues i treballs que l'itinerari els pogués ocasionar. Calia exhortar-los també a no recercar amb excessiva aviditat en el Santuari les comoditats materials. En particular no s'havien de contristar si hi trobaven a mancar aquella abundor de queviures de què tal volta freturaven. La solitud del lloc i les dificultats del transport obligaven a limitar les provisions a les coses necessàries i més indispensables. Així ho havia reconegut el rei Jaume II, el qual, consultat pel prior Gallard de Balaguer (1322-1328) sobre el projecte d'instalar prop del Monestir tendes on els fidels poguessin abastar-se de tot, ho desaconsellà, allegant que seria contraproduent, ultra que en els dies de gran concurs ben segur que ni les viles veïnes no bastarien a proveir-los. Tampoc els romeus no devien neguitejar-se per a obtenir cambres, llevat del cas de malaltia o per a les refeccions ⁶. Finalment, hom recomanà als romeus de comportar-se sempre amb gran respecte i dignitat a l'església de Santa Maria, on passaven llargues hores durant el dia i vetllaven de nit. En especial han de guardar-se de menjar dins el seu recinte segons acostumaven els gentils, els quals creien que llurs divinitats participaven en els seus àpats sagrats; els cristians, però, en els seus temples no han de prendre-hi més que nodriments espirituals.

Entre els aliments espirituals al·ludits corresponia a la paraula de Déu un lloc principalíssim. El nostre text assenyala a continuació alguns dels temes centrals entorn dels quals devia girar l'instrucció religiosa dels pelegrins durant llur permanència en el Santuari. Entre ells es destaquen els següents: la conformitat del propi voler a la voluntat sobirana i provident de Déu; la vida de Jesucrist i la seva passió sacratíssima; les virtuts i els vicis; la meditació de les misèries humanes; els articles de la fe, els sagraments de l'Església i els manaments de la llei de Déu; les promeses del baptisme; la consideració de la mort, de les penes de

⁶ En aquests temps no existien encara a Montserrat edificis especials per instalar els pelegrins. El nombre de persones allotjables, en les poques cambres disponibles, era reduïdíssim. Consta que a finals del segle xv certs ingressos del monestir es destinaven a la compra de flassades, catifes i matalassos per servei «dels romeus que vetllaran en l'església de Madona Santa Maria o en les capelles d'aquella». A. ALBAREDA, *Història de Montserrat* (Montserrat 1931), pp. 174-5.

l'infern i els gaudis del paradís. Si aquest programa en part tenia com a finalitat immediata de preparar els oients a una digna recepció del sagrament de la penitència desvetllant en llurs ànimes el remordiment i la compunció de les culpes⁷, no negligia pas, com es veu, l'aspecte pròpiament didàctic que mirava d'augmentar en ells la intel·ligència de les veritats revelades i de la vida cristiana en general. En ambdós casos, l'exposició, segons es desprèn del mateix context, devia conformar-se enterament a la mentalitat i a les tendències predominants de la religiositat medieval, les quals es manifesten també en els diferents opuscles ascètics i doctrinals inserits en el *Llibre vermell* com, per exemple, les *Meditationes piissimae de conditione humanae conditionis*, pseudo-bernardianes; el *De interiori domo seu De Conscientia aedificanda*, obra anònima del segle XII; el *Viridarium de viciis et virtutibus*, de Roland de Comitibus, o el *Tractatus de decem praeceptis legis, de quatuordecim fidei articulos et de septem ecclesiae sacramentis*, atribuït a Ramon Llull. Les coincidències, clarament albirables, entre el contingut dels susdits opuscles i les matèries consignades en el sermonari autoritzen àdhuc a suposar que les ensenyances adreçades als romeus s'inspiren preferentment en aquells tractats o, si més no, en altres fonts de forma i contingut semblants.

D'ordinari, la prèdica acabava amb unes pregàries collectives, a les quals participaven tots el assistents. Les intencions, elencades a continuació, comprenien l'Església universal i el propi país; les supremes autoritats eclesiàstiques i civils; els diversos estaments de la societat; els pelegrins, especialment de Montserrat, Jerusalem, Roma i Compostella; els pecadors, atribulats, captius o encarcerats; els devots, oficials i benefactors del Santuari. Si en últim lloc calia recomanar als fidels les necessitats materials del

⁷ Diverses de les composicions que integren el cançoner montserratí (f. 21 v-27 v) són, com s'ha fet notar, cants de penitència, especialment el darrer, *Ad mortem festinamus peccare desistamus*, al qual acompanya un expressiu dibuix d'un sepulcre obert contenint un esquelet humà amb la llegenda següent: «O mors quam amara est memoria tua! Vile cadaver eris: Cur non peccare vereris? Vile cadaver eris: Cur intumescere queris? Vile cadaver eris: Ut quid pecuniam queris? Vile cadaver eris: Quid vestes pomposas geris? Vile cadaver eris: Ut quid honores queris? Vile cadaver eris: Cur non penitens confiteris? Vile cadaver eris: Contra proximum non leteris». El Breu tractat de confessió en català que segueix immediatament després (f. 27 v-29 v) conté una exposició de les condicions requerides per a confessar-se bé i una llista de possibles mancaments, destinada a facilitar als fidels l'exàmen de llurs consciències.

mateix Santuari, s'adverteix que això s'ha de fer evitant qual-sevol procedir que pogués ésser motiu de desedificació, i deixant a la lliure iniciativa de cada u de coadjuvar a subvenir les greus despeses que per a ell representaven certes formes d'hospitalitat, com és ara l'antiquíssima consuetud de proveir de pa, vi, formatge i sal gratuïtament els romeus que ho sollicitaven, i els més pobres de tot el que haguessin de menester, durant els tres dies que era permès de restar al Monestir ⁸.

f. 77 r

BREVIS EXHORTATIO AD SERMOCINANDUM

Exhortandi sunt peregrini quomodo et qualiter, cum magna devotione ac cordis contritione, debent peregrinari et reddere et complere iuxta possibilitatem suam, nam ad impossibile non obligantur. Item debent conversari honeste in via veniendo, stando et redeundo, vitando cantilenas vanas atque trepudia inhonesta. Item debent vitare proximi detractiones atque bricas, necnon comessiones, ingurgitationes atque crapulas et ebrietates. Nam non debent sanctos dei laudare cibis, qui vitam habere meruerunt ieiuniis. Et ut ait Ieronimus: venter saginatus et mero estuans de facili despumat in libidinem. Item debent confiteri diligenter peccata sua. Item debent habere patientiam in omnibus periculis, fatigationibus atque aliis laboribus ipsis accidentibus et contingentibus in via.

Item debent stare devote in ecclesia, nec debent curare de habendo cameras nisi propter infirmitatem vel comestionem. Inhonestum quippe existit infra ecclesiam pastum assumere preter spiritualem. | [f. 77 v Quoniam hunc ritum observabant antiquitus gentiles sive infideles in templis suorum ydolorum, credentes quod ipsorum dii epulabantur cum eis. Item debent patienter sustinere si non repererint in monasterio habundantiam victualium et aliarum rerum prout optant. Nam honera ipsius monasterii sunt maxima, et omnia victualia portantur et procurantur cum magnis periculis et expensis. Et propterea antiquitus, dum esset personaliter in monasterio excellentissimus dominus Iacobus recolende memorie, rex Aragonum; et prior, qui tunc presidebat ibidem, videlicet, frater Gayllardus de Balaguer, consultaret dictum dominum regem si reputaret honestum quatinus iuxta monasterium essent hospicia, ubi venderentur victualia peregrinis, hoc quidem, predictus rex, disuasit et consuluit nullo modo fiendum, reputans fore inhonestum, set quod idem prior conservaret statum monasterii prout erat assuetum dicens: Quod provisio romipetarum non debet nimis astringi nec affluenter dari, set servare modum discretum et sobrium. Nam, pro maiori parte, omnes peregrini debebant secum victualia portare, nisi paupertate vel alia rationabili causa valeant excusari.

⁸ A. ALBAREDA, *Història de Montserrat*, pp. 177-9.

Nam aliter monasterium non posset omnibus peregrinis habundare nec etiam complere, cum interdum loca circumvicina vix ipsis romipetis valeant habundanter eisdem victualibus ministrare. Et doctrinam et consilium dominus rex dedit priori supradicto.

Item sunt exhortandi peregrini, ne moleste ferant si optinere nequeant gratias et miracula, que sibi petunt impetrari per beatissimam virginem dei matrem, quamvis iusta ipsis videantur. Nam scit melius deus, a quo cuncta bona procedunt, tanquam creator ac distributor omnium bonorum, quid expediens aut necessarium existat pro salute animarum nostrarum. Nec debemus affectare quatinus fiat voluntas nostra sed ipsius dei in omnibus, ut digne et fideliter valeamus proferre orationem dominicam et dicere fiat voluntas tua.

Item debet instruere ac inducere ipsos peregrinos ad omnimodam humilitatem et patientiam, reducendo ipsis ad memoriam, qualiter filius dei benedictus, Ihesus Christus, dominus noster, exemplum prebuit nobis infinite humilitatis in sua sacratissima ac virginali incarnatione. In sua nativitate, volens nasci in stabulo inter duo animalia bruta et cum tanta nuditate et paupertate. Item in sua conversatione, quandiu in terris visus est, et cum hominibus utriusque sexus et status, maxime pauperibus et abiectis, necnon cum peccatoribus et publicanis conversatus est. Item nonne misterium sue gloriosissime, infinite piissime, infinite memorande, infinite lacrimande passionis benedictae est sufficiens ad conterendum, prosternendum et expurgandum quodcumque specimen et velamen fatuissime atque nequissime superbie nostre? Utique nisi membra diaboli mente deliberata velimus esse perpetua. | [f. 78 r.

Item reducat eisdem peregrinis ad memoriam miseras humanas, et qualiter, a capite usque ad pedis plantam, non prodeunt nec emanant nisi sordes imunde, horrende atque fetide. Nec aliquod animal tam fetens et sordidum invenitur quantum homo. Unde ait beatus Bernardus: Quid aliud est homo quam sperma fetidum, saccus stercoreum ac cibus vermium. Post hominem vermis, post vermem fetor et horror. Sic in non hominem vertitur omnis homo. Cur ergo superbis, o homo? Forma, favor populi, fervor iuvenilis, opesque subripuere tibi noscere quid sit homo.

Item sunt instruendi peregrini ad persolvendum fideliter decimas et primitias. Item sunt instruendi in decem preceptis decalogi et articulis fidei, et qualiter in baptismo fidem catholicam pecierunt, ac diabolo et omnibus eius pompis abrenunciaverunt; unde si hanc promissionem violaverint, nisi per penitentiam reparentur, eternaliter dampnabuntur ut in inferno crucientur.

Item debent sepius cogitare mortem cuicumque insidiantem die ac nocte. Tamen nescimus quando, quomodo, ubi moriemur, nec quo tendet post mortem anima nostra.

Postea | veniat ad preces pro statu ecclesie et prelati | [f. 79 v eiusdem. Pro regibus et principibus christianorum, et specialiter pro

domino nostro rege, et regina, et filiis, et omnibus de domo regia. Item pro comitibus, et baronibus, et militibus. Item pro universitatibus. Item pro agricultoribus. Item pro mercatoribus. Item pro navigantibus. Item pro peregrinis huius devote et sancti sepulchri, et Rome, et sancti Iacobi, et aliorum sanctuariorum. Pro existentibus in peccato mortali. Pro fructibus terre. Pro recomendantibus et invocantibus istam devotam. Pro universitatibus, qui habent hic rotulos. Pro captivis et carceratis. Pro procuratoribus, procuratores et nuntios huius devote recipientibus.

Postea honeste, et non cupido gestu nec verbo, recomendet baccinos et helemosinas ad oblationes consuetas et caritates celebrationum missarum, provocando peregrinos ac inducendo potius ad devocionem, quam ad bursarum evacuationem, quamvis status devote et | [f. 80 r monasterii Montisserrati absque uberrimis elemosinis fidelium nequeat sustentari; nam quecumque recipit prioratus in redditibus universis et determinatis in anno, de raro suffitiunt ad panis et vini expensionem dumtaxat.

La instrucció religiosa dels pelegrins s'estenia també a certes pràctiques de pietat de les quals han romàs en el *Llibre vermell* no pocs vestigis. Entre elles cal incloure les que tenen per objecte de celebrar els set goigs de la Verge Maria o venerar la passió i les cinc llagues de nostre Senyor Jesucrist.

Ja d'antic, els romeus montserratins pujaven a visitar les cinc primeres ermites de la muntanya en honor de les cinc llagues del Salvador, y al segle XVI era tan gran aquesta devoció que hom construí expressament la de Sant Benet per tal que les persones febles de salut poguessin satisfer aquest desig amb menys incomoditat⁹. A ella es fa ja referència en un exercici piadós, inclòs en el *Llibre vermell* (ff. 53 v-54 v), particularment indicat per als moments de gran angoixa o tribulació d'esperit: *quando tibi magna tribulatio supervenerit*, diu la rúbrica inicial. Aquest, que s'ha d'acomplir prostrat a terra davant el Crucifix, consta del salm *Ad te levavi*, *Gloria Patri*, verset i oració, i cal repetir-lo cinc vegades, esguardant successivament cada una de les cinc divines llagues, de les mans, dels peus i del costat. Després segueixen dues oracions llatines i una altra en llengua vulgar, ço que demostra el caràcter popular del mateix exercici.

⁹ A. ALBAREDA, *Història de Montserrat*, p. 179.

Senyor ver Déus totpoderós, tot bo e misericordiós, plàciat per mèrit de la sancta passió del teu car Fill que'm vuyllas iiluminar de la gràtia del Sant Sperit e'm faces digne que tots mos vots, propòsits e desitxs, operations e demandes sien justes et fundades segons lo teu voler, a lahor tua e salvatió de la mia ànima e fem menysprear, esquivar e avorrrir totes coses per tu Senyor prohibides, e tots actes e pensaments obvians als teus sants manaments e a la fe cathòlica, Amen.

L'autor del *Llibre vermell* alludeix en mants indrets a la Passió de Crist com un dels temes cabdals que a tot cristià escau de recordar i contemplar amb freqüència. En el text homilètic que hem transcrit més amunt, la memòria de la Passió *infinite piissime, infinite memorande, infinite lacrimande*, esdevé un antídoto eficacíssim contra la humana supèrbia, arrel nefària de tots els vicis¹⁰. En els folis 70 v-71 r trobem encara unes *Hores de la Creu* precedides d'aquesta recomanació: «Tot feel cristià deu soviny recordar e devotament contemplar en la passió del salvador nostre Ihesu Christ. Et si devotament les hores devall scrites quescun dia dirà grans indulgències conseguyrà». És un exercici breu i d'una gran simplicitat, compost d'una antífona, himne, verset i oració, i distribuït en set parts, que corresponen a les set hores de l'ofici canònic: matines (laudes), prima, tèrcia, sexta, nona, vespres i completes. L'únic element variable és l'himne, el qual commemora els diferents passos de la Passió de Jesús des de la captura a l'hort de Getsemaní fins al davallament de la Creu i el sant Sepeli, cosa que li dóna l'aparença d'una mena de petit Via Crucis¹¹. Extraordinàriament divulgada, a través sobretot dels Llibres d'Hores, durant els segles xv i xvi, aquesta composició és atribuïda d'ordinari per la tradició manuscrita i impresa al papa Joan XXII († 1334). M. G. Dreves assenyala també la seva presència en un còdex de Sant Feliu de Girona (segles xiv-xv)¹²,

¹⁰ La seva meditació es diu en una de les estrofes de la *dansa de la mort* abans esmentada (f. 27 r) constitueix la millor salvaguarda per a no pecar: «Heu, fratres karissimi, si digne contempenus | Passionem domini amare et si flemus, | Ut pupillam oculi servabit, ne peccemus».

¹¹ És sabut que una de les variants de com aquest devot exercici era practicat comprenia només set estacions que s'iniciaven també amb l'arrest a l'hort de Getsemaní. Cf. K. A. KNELLER, *Geschichte des Kreuzwegandacht von den Anfänge bis zur vèlligen Ausbildung* (Freiburg in Br., 1906); A. TETAERT, *Aperçu historique sur la dévotion au chemin de la croix*, a «Collectanea franciscana» 19 (1949) 1-98.

¹² *Analecta hymnica medii aevi*, xxx, p. 34; C. BLUME, *Ein Jahrtausend latei-*

que seria, amb el *Llibre vermell*, un dels primers testimonis de la seva incorporació en els devocionaris catalans.

INCIPIUNT HORE CRUCIS

Als matines: Domine, labia mea aperies: Et os meum annunciavit laudem tuam. Deus, in adiutorium meum intende. Domine ad adiu-vandum me festina. Gloria Patri, et Filio et Spiritu Sancto. Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in secula seculorum, Amen. *Antiphona:* Adoramus te domine Ihesu Christe et benedicimus tibi quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.

Hymnum: Patris sapientia, veritas divina,
Deus homo capitur hora matutina;
A notis discipulis cito derelictus,
A iudeis traditus, venditus et afflictus.

Verset: Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat.

Sequitur oratio. Oremus: Domine Ihesu Christe, fili dei vivi, pone passionem, crucem et mortem tuam inter iudicium tuum et animam meam nunc, et in hora mortis, et largiri digneris vivis misericordiam et gratiam, et defunctis veniam et requiem sempiternam, et ecclesie tue pacem et veram concordiam, et nobis peccatoribus salutem mentis et corporis et gratiam tuam, et vitam aeternam. Qui cum patre, et spiritu sancto, vivis et regnas deus per omnia secula seculorum, Amen. *Dicas preces:* Divinum auxilium maneat semper nobiscum, Amen. Sit nomen domini benedictum, eiusque gloriose matris, in eternum, Amen. Gloria, Christi passio sit nobis salus et protectio, Amen. Benedicamus domino. Deo gratias.

Ad primam dicas: Deus in adiutorium, ut supra dictum est. *Simi-liter antiphonam,* Adoramus te domine Ihesu Christe, et cetera ut supra.

Hymnum: Hora prima ductus est Ihesus ad Pilatum;
Falsis testimoniis multum accusatum
In collo percuciant, manibus ligatum,
Vultum dei conspuunt, lumen celi gratum.

Verset: Domine exaudi, ut supra. *Oratio:* Domine Ihesu Christe ut supra. *Preces:* Divinum auxilium ut supra.

Ad terciam dicatur: Deus in adiutorium meum, ut supra in matu-tinis sequitur, cum antiphona et ceteris, preter hymnum qui sequitur. *Et sic dicatur in qualibet aliarum horarum.*

Hymnum: Crucifige clamant hora terciarum,
Illus induitur veste purpurarum,
Caput eius pungitur corona spinarum,
Crucem portat humeris ad locum penarum.

nischer Hymnendichtung. Hymnen unbekannter Verfasser, zweite Teil (Leipzig 1909), pp. 69-70.

Verset, et cetera cum oratione et precibus, ut supra dictum est in matutinis.

Ad sextam dicatur: Deus in adiutorium ut supra sequitur.

*Hymnum: Hora sexta dominus Ihesus est cruci conclavatus
Et est cum latronibus pendens deputatus,
Pre tormentis siciens felle saturatus;
Agnus crimen deluit sic vilificatus.*

Versus, et cetera cum oratione et precibus, ut supra dictum est in matutinis, dicatur.

Ad nonam dicatur: Deus in adiutorium meum ut sequitur supra.

*Hymnum: Hora nona dominus Ihesus expiravit,
Heli clamans animam patri commendavit,
Latus eius lancea miles perforavit,
Tunc terra tremuit et sol obscuravit.*

Cetera ut supra, sicuti est prelibatum, cum versu et oratione et precibus.

Ad vespervas dicatur: Deus in adiutorium meum, ut sequitur in matutinis supra.

*Hymnum: De cruce deponitur hora vespertina,
Fortitudo latuit mente divina,
Talem mortem subiit vite medicina;
Heu, corona glorie, iacuit supina.*

Cetera ut dictum est supra.

In completorio dicatur: Deus in adiutorium, ut iam prefatum est, cum hiis que dicta sunt in matutinis.

*Sequitur hymnum: Hora completorii datur sepulture
Corpus Christi nobile, spes vite future,
Conditur aromate, complentur scripture,
Iugi sit memorie mors hec michi cure.*

Cetera, ut est prefatum matutinis, cum versu, oratione et precibus.

In fine horarum sequitur conclusio:

Has horas canonicas cum devocione
Christe, tibi recolo pia ratione,
ut, qui pro me passus es amoris ardore,
sis michi solatium mortis in agone. Amen.

El mateix que les *Hores de la Creu*, les de Nostra Dona, copiades immediatament abans (f. 70 v), deuen haver estat compostes per a ésser recitades pels fidels com indica la rúbrica en català que les encapçala. La seva distribució s'acomoda també a les set divisions de l'ofici litúrgic diurn. El contingut resulta,

però, encara d'una major simplicitat, ja que comprèn tan sols l'*Ave Maria*, l'himne i una curta deprecació final. En l'himne, l'única part que varia, són celebrades les set joies terrenals de la Verge: l'Anunciació, el Naixement de Jesús, l'Adoració dels tres reis d'Orient, la Resurrecció, l'Ascensió, la Pentecosta i l'Assumpció. Hom podria preguntar-se si l'ordenament septenari de l'ofici canònic, amb les seves adaptacions per als laics, no deu haver influït en l'origen i fixació dels set goigs de la Mare de Déu, i de retop també en els set dolors, nombre oficialment acceptat després per l'Església en la seva litúrgia amb preferència a les usances que n'assenyalaven cinc, nou, deu, dotze o quinze. En la seva forma originària, el nostre himne, que forma part de la *Corona B. Mariae Virginis*, atribuïda a Sant Bonaventura¹³, no coneixia més que cinc gaudis. Les estrofes 3 i 6, que fan referència a la visita dels Reis Mags i al davallament de l'Esperit Sant damunt el col·legi apostòlic, deuen haver-se-li afegit en una època posterior¹⁴.

Se vols lohar e breu oratio fer a nostra dona sancta Maria offriri-lli quescun die aquestes hores segents.

A matines dignes: Ave, Maria, gratia plena, dominus tecum, benedicta in mulieribus et benedictus fructus ventris tui Ihesus. Sancta Maria ora pro nobis peccatoribus, Amen.

Gaude virgo, mater Christi,
que per aurem concepisti,
Gabriele nuntio.

Maria mater gratie, mater misericordie, tu nos ab hoste proteges et in hora mortis suscipe, per hunc preclarum gaudium.

Dignes a prima: Ave Maria gratia, et cetera.

Gaude, quia deo plena
Peperisti sine pena,
Cum pudoris lilio.

Maria mater gratie, et cetera.

¹³ S. BONAVENTURAE, *Opera omnia*, ed. Quarachi, VIII, pp. 677-8; E. JALLONGHI, *I ritmi latini di S. Bonaventura* (Roma 1915), pp. 170-6; 234-6.

¹⁴ A. SERRA I BALDÓ, a. c., p. 369, publicà un text semblant, extret d'un manuscrit de la Biblioteca d'Art de la Junta municipal de Museus de Barcelona del segle XVI, i féu notar que aquesta versió de l'himne no es troba en Dreves i Blume, si bé les seves estrofes, llevat de la sisena, s'identifiquen amb altres dels núms. 73, 74 i 75 del volum XLII de l'*Analecta Hymnica*. Vegeu encara les composicions similars editades per MONE, *Lateinische Hymnen des Mittelalters*, II, p. 162, n.º 454 i J. KEHREIN, *Lateinische Sequenzen des Mittelalters* (Mainz 1873), p. 188, n.º 240.

A tertia digues: Ave Maria.

Gaude, regum donis tribus,
Stella precedente quibus,
Luxit apparitio.

Maria mater gratie, ut supra.

A sexta digues: Ave Maria.

Gaude, quia tui nati,
Quem dolebas mortem pati,
Fulget resurrectio.

Maria mater gratie, et cetera.

A nona digues: Ave Maria, gratia plena ut supra.

Gaude, Christo ascendente,
Qui ad celos, te vidente,
Fertur motu proprio

Maria mater gratie, et cetera.

A vespras: Ave Maria.

Gaude, flamma descendente
In discipulorum mente,
De celesti solio.

Maria mater.

A completa: Ave Maria, et cetera.

Gaude, que post Christum scandis,
Et est honor tibi grandis
In celi palatio.
Ubi fructus ventris tui
Per te detur nobis frui
Cum perhempli gaudio.

Maria mater gratie, et cetera.

El *Llibre vermell* conté encara altres dues composicions sobre el mateix tema: una llatina i l'altra catalana en forma de balada. La primera (f. 51 v), que no figura en la col·lecció himnica de C. Blume i G. M. Dreves, com tampoc en el *Repertorium himnologicum*, de U. Chevalier, és pel fons idèntica a l'anterior. En ella s'esmenten els susdits set goigs de Nostra Dona en el mateix ordre, seguits d'una darrera estrofa en què s'expressa l'esperança de poder fruir un dia, per intercessió de la Verge, dels gaudis eternals del paradís.

In hac que sequitur oratione continentur septem dulcissima gaudia benignissime domine nostre Sancte Marie matris dei et virginis.

1. Gaude flagrans cella diva,
Trinitatis contentiva,
Verbi dei conceptiva,
Mistice spiramine.	5. Gaude, nam rex angelorum,
Spoliator infernorum,
Cum sanctis regnum celorum
Conscendit divinitus.
2. Gaude virgo de qua natus
Homo deus increatus,
Salvo flore celebratus
Miro prodit germine.	6. Gaude dum de celo flavit
Sacrum flamen quod manavit,
Sit a Christo quod firmavit
Cor in fide penitus.
3. Gaude mundi lux Maria,
Nam per stellam proles pia
Trium regum dona tria
Sumit et obsequia.	7. Gaude, nam resuscitata
Regnas in celo beata,
Post Christum cuncta creata
Transcendens in gloria.
4. Gaude toto nisu mentis,
Nam per multis argumentis
Vita Christi resurgentis
Splendet cum victoria.	8. Per hec gaudia septena,
Virgo clemens et serena,
Duc nos tecum ad amena
Sempiterna gaudia. Amen.

La *Balada dels set goytxs de Nostra Dona* (ff. 23 v-24 r), redactada amb tota versemblança el segle XIII, és a bastament coneguda com una de les primeres manifestacions a Catalunya de la literatura gogística en llengua vulgar¹⁵. Si la reproduïm de nou a continuació és només per remarcar les afinitats de fons i de forma que presenta amb les dues composicions llatines precedents. La balada catalana, en efecte, no sols tracta dels mateixos esdeveniments de la vida de la Mare de Déu i els reporta en el mateix ordre, sinó que també consta d'un nombre idèntic d'estrofes: vuit, corresponents als set goigs, més una fórmula deprecatòria final.

BALLADA DELS GOYTXS DE NOSTRE DONA EN VULGAR CATHALLAN,
A BALL REDON

Los set gotxs recomptarem | et, devotament xantant,
Humilment saludarem | la dolça Verge Maria.

Ceteri respondeant.

¹⁵ Publicada per primera vegada a la «Veü del Montserrat» el 1885, ha estat després diverses vegades reeditada. Vegi's, V. SERRA I BOLDÚ, *Culte popular a la Mare de Déu* (Lleida 1903); «Analecta Montserratensia» 1 (1918) 142-3 i 201-2; A. PACÈS, a. c., pp. 210-12. Facsímils a «Analecta Montserratensia» 1, lám. v-vi; J. AMADES, *Els goigs*, figs. 2 i 3.

Ave Maria, gracia plena | Dominus tecum, Virgo serena.
Iterum dicatur.
Et sic de ceteris aliis.

Verge fos anans del part | pura e sens falliment;
 En lo part e pres lo part | sens negun corrupiment.
 Lo fill de Déus, Verge pia | de vós nasqué verament.
Iterum. Lo Fill...
 Ave...

Verge, tres reys d'Orient | cavalcan ab gran corage,
 Ab l'estella precedent | vengren al vostr[e] ebitage,
 Offerint-vós de gradatge | aur et mirre et encenç.
Iterum. Offerint...
 Ave...

Verge, stant dolorosa | per la mort del fill molt car,
 Romangués tota joyosa | can lo vis resuscitar:
 A vós, Mare piadosa | primer se volch demostrar.
Iterum. A vós...
 Ave...

Verge, lo quint alegrage | qu'en agués del fill molt car,
 Estant al munt d'olivatge | al cell lo'n vehes puyar,
 On aurem tots alegratge | si per nós vós plau pregar.
Iterum. On aurem..
 Ave...

Verge, quan foren complits | los dies de Pentacosta,
 Ab vós eren aunits | los apòstols et de costa.
 Sobre tots sens nuylla costa | devallà'l Spirit Sant.
Iterum. Sobre tots...
 Ave...

Verge'l derrer alegratge | qu'en agués en aquest món.
 Vostre fill amb gran coratge | vós muntà al cel pregon,
 On sots tots temps coronada | regina perpetual.
Iterum. On sots...
 Ave...

Tots donques nos esforcem | en aquesta present vida,
 Que peccats foragitem | de nostr[a] ànima mesquina:
 E vós, dolça Verge pia | vuyllats nos ho empetrar.
Iterum. Et vós...
 Ave...

La coincidència susdita, clarament apreciable, obliga a abandonar al nostre parer la hipòtesi, suggerida per alguns autors, d'una llacuna entre la primera i la segona estrofa, motivada per la

desaparició d'una cobla intermèdia que feia referència a l'Anunciació¹⁶. Hom no sembla tampoc haver-se adonat, d'altra banda, en avançar una semblant conjectura, que el pretès goig que mancava estava ja contingut en les paraules de la salutació angèlica de l'*Ave Maria*, paraules que formen els dos darrers versos de l'estrofa inicial, i de la qual són part integrant, malgrat que es repeteixin després, com una mena de tornada, a la fi de les cobles restants, L'execució musical — es tracta d'una peça destinada a ésser cantada i dansada *a ball redon* —, tal com la concep l'autor del *Llibre vermell*, confirma a més la conclusió susdita. Mentre de les altres estrofes, interpretades en primer lloc pel solista, el cor repeteix únicament els dos últims versos, de la primera, en canvi, calia repetir els quatre versos inicials, seguits de l'*Ave Maria*, doblada en la mateixa forma. La lletra de les cobles, cantades, assoleix així en conjunt un nombre igual de vuit versos, ultra els quatre del respost comú a totes elles de l'*Ave Maria*. Existeix doncs un perfecte parallelisme entre el text i la melodia, que un error o omissió del copista no hauria pogut menys d'alterar. L'absència de qualsevol element discordant constitueix una ferma garantia que el petit poema marià — el més antic model de goig musicat — ens ha estat transmès íntegrament en la seva forma original.

DOM CEBRIÀ BARAUT

Monestir de Montserrat.

¹⁶ A. SERRA I BALDÓ, *a. c.*, p. 371; A. PAGÈS, *a. c.*, pp. 12-13: «Dans l'état où elle nous est parvenue, il lui manque donc le premier couplet, sur l'Annonciation». A més de situar la balada montserratina en el seu ambient literari i valorar-ne l'originalitat, el Sr. Pagès, dóna en el seu remarcable estudi una excellent transcripció del text, acompanyada d'unes indicacions sobre la forma en què devia ésser cantada, amb les quals, exceptuada la primera estrofa, estem plenament d'acord.